

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СКЛАДУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови господарювання характеризуються нестабільністю зовнішнього середовища, загостренням конкурентної боротьби. За таких умов перед кожним суб'єктом господарювання об'єктивно настає завдання формування додаткових конкурентних переваг, які дозволять йому завоювати та утримати ринкову частку, забезпечити успіх господарської діяльності як у тактичній, так і у стратегічній перспективі. Одним із засобів формування конкурентних переваг є ефективне використання та залучення додаткових ресурсів.

Господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання нерозривно пов'язана з використанням економічних ресурсів різних видів: фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних тощо. Значна частка в структурі економічних ресурсів суб'єкта господарювання належить матеріальним ресурсам.

Важливий фактор розвитку та інтенсифікації виробництва — стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами, а також їх раціональне використання. З переходом до ринкових відносин докорінно змінюється система постачання підприємству сировини і матеріалів, комплектуючих виробів, енергоносіїв. Суттєво розширюється зона вибору контрагентів сировинного ринку, актуальнішою стає проблема раціонального використання матеріальних ресурсів. За таких умов детальні дослідження у сфері управління матеріальними ресурсами підприємства набувають особливої актуальності. Водночас, маємо відзначити, що важливе значення для побудови системи управління будь-яким економічним явищем або процесом полягає у визначенні сутності об'єкту управління з точки зору забезпечення розуміння його характеру та особливостей розвитку. Відтак, вважаємо за доцільне з'ясувати сутність поняття «матеріальні ресурси» за сучасних умов господарювання.

В сучасних умовах господарювання поняття «матеріальні ресурси» є узагальнюючим і в економіці практично не застосовується. Так, у положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку не наведене визначення поняття «матеріальних ресурсів», немає таких визначень і в законах України. Однак, в окремих галузях економічної науки дане поняття набуло широкого використання, без одночасного чіткого визначення його сутнісного змісту.

Загальновідомо, що матеріальні ресурси є складовою частиною активів підприємства. Тому перш ніж дати визначення терміну «матеріальні ресурси» та систематизувати їх класифікацію, доцільно розглянути поняття активів підприємства.

Активи – це власність, що належить фірмі, незалежно від того, в якій формі вона виступає (машини, устаткування, будівлі, запаси, банківські вклади, цінні папери і так далі), а також нематеріальні активи.

Визначальними характеристиками активів підприємства є наступні: імовірність отримання економічної вигоди в майбутньому від використання такого активу (майбутня економічна вигода, втілена в актив, є потенціалом, який може сприяти надходженню грошових коштів або їх еквівалентів на підприємство); можливість достовірного визначення вартості. Якщо хоча б одна з вимог не може бути виконана, то такі активи не відображаються в балансі, а є витратами періоду.

Таким чином, не всі матеріальні цінності визнаються активами, а отже, не можуть обліковуватися у складі активів при складанні балансу. Наприклад, товарно-матеріальні цінності, придбані для благодійної діяльності або для задоволення особистих потреб працівників підприємства, подарунки тощо, не є активами. Вартість таких матеріальних цінностей слід обліковувати як інші витрати, що виникають в процесі звичайної діяльності, не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Отже, виходячи з зазначеного, розглянемо, які ж саме матеріальні активи є матеріальними ресурсами підприємства. Дослідники А.Н. Азріліян, С.В. Мочерний, Л.М. Тимошенко матеріальні ресурси визначають як предмети праці. Сукупність предметів та засобів праці під матеріальними ресурсами розуміють вчені-економісти В.Г. Золотогоров, П.В. Іванюта та О.П. Лугівська, Г.С. Суков. Дещо іншу позицію займають науковці С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій, які трактують матеріальні ресурси як основні та оборотні засоби, що використовуються у виробничому процесі. Економіст А.Б. Борисов під матеріальними ресурсами розуміє ресурси в матеріально-речовій формі. Автори Д.Д. Гордієнко, А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк наводять окремі види матеріальних ресурсів, не зазначаючи при цьому узагальнюючого визначення.

Можна стверджувати, що в переважній більшості випадків під матеріальними ресурсами розуміють запаси, представлені в Плані рахунків бухгалтерського обліку, крім продукції сільськогосподарського виробництва.

Згідно з пунктом 4 П(С)БО 9, запаси - це активи, які:

а) утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності;

б) перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;

в) утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою.

Виробничі запаси промислового підприємства в залежності від їх призначення поділяють на такі групи: сировина та матеріали; паливо; тара й тарні матеріали; будівельні матеріали; запасні частини; напівфабрикати та комплектуючі вироби; інші матеріали.

В цілому маємо відзначити, що поняття «матеріальні ресурси» можна розглядати у двох аспектах. У вузькому розумінні матеріальні ресурси - це предмети праці, з яких виготовляють готову продукцію. У широкому значенні матеріальні ресурси - це запаси, які зберігають для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

В цілому, у сучасній економічній науці можна виділити декілька ключових підходів до визначення складу матеріальних ресурсів.

У першому випадку мова йде тільки про предмети праці. Але до сукупних матеріальних ресурсів промислового підприємства включають не лише матеріали, паливо, запасні частини, комплектуючі вироби, тару та ін., а й основні засоби, малоцінні та швидкозношувані предмети, матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати власного виробництва, готову продукцію. Всі вони беруть участь у кругообігу засобів і складають його матеріальну основу.

У другому випадку маються на увазі предмети праці і та частина основних засобів, яка виділена у групу малоцінних і швидкозношуваних предметів. Такий підхід дещо розширює поняття, однак і тут розглядається тільки визначена частина матеріальних ресурсів, тому що залишаються за межею не менш важливі її групи – засоби праці, матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати власного виробництва, готова продукція.

У третьому випадку до матеріальних ресурсів відносять засоби та предмети праці, але не включають до них матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати та готову продукцію, яка має, як і матеріали, натурально-уречевлену та вартісну форми.

У четвертому випадку під матеріальними ресурсами розуміють предмети праці, напівфабрикати власного виробництва, незавершене виробництво, а також готову продукцію.

У деяких випадках до матеріальних ресурсів відносять усі елементи засобів виробництва і предметів споживання: засоби виробництва і готову продукцію, виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, засоби і предмети праці.

На підставі проведеного аналізу сутності та складу матеріальних ресурсів можна стверджувати наступне:

1. Поняття «матеріальні ресурси» є узагальнюючим і в бухгалтерському обліку практично не застосовується. Однак, в інших галузях економічної науки дане поняття набуло широкого використання, без одночасного чіткого визначення його складових.

2. Аналіз складових матеріальних ресурсів дає підстави стверджувати, що у складі матеріальних ресурсів виділяють як оборотні активи, зокрема запаси, так і матеріальні необоротні активи.

3. Питання доцільності віднесення необоротних матеріальних активів та їх видів до складу матеріальних ресурсів суб'єкта господарювання залишається відкритим.

Отже, дослідження матеріальних ресурсів підприємства є важливою складовою економічних досліджень, що обумовлено їх роллю у господарській діяльності підприємства.